

ОСОБЛИВОСТІ АДАПТАЦІЙ РЕГУЛЯТИВНИХ МЕТОДІВ КУЛЬТУРИ ТА ОСВІТИ В УКРАЇНІ

Анотація. Стаття присвячена розгляду питань адаптації регулятивних методів державних органів управління культурою і мистецьких навчальних закладів в культурі України кінця XX — початку XXI століття, формування регіональних і загальнодержавних культурних процесів в Україні, місця і роль керівників мистецьких навчальних закладів та апарату державних органів в процесі управління культурою.

Ключові слова: культурологія, система мистецької освіти, культура в Україні, регулятивні методи управління, культура, мистецтво.

Анотація. В статті рассматриваются вопросы адаптации регулятивных методов государственных органов управления культурой и учебных заведений искусства

и культуры в Украине конца XX — начала XXI веков, формирования региональных и общегосударственных культурных процессов в Украине, место и роль руководителей учебных заведений искусства и культуры и аппарата государственных органов в процессе управления культурой.

Ключевые слова: культурология, система художественного образования, культура в Украине, регулятивные методы управления, культура, искусство.

Summary. The article is developed to the role and place the art and cultural education of Ukraine in culture of Ukraine, in context of culturology.

Key words: culturology, the system of art education, the art and cultural education, social-cultural processes.

Грандіозні події і реформи в кінці XX та початку XXI ст. у суспільно-політичному та культурному житті України стали не тільки результатом колективного волевиявлення та діяльності окремих особистостей, але й залежали від соціально-історичних умов розвитку як окремих країн, так і їх регіонів. Щоб зрозуміти належним чином справжню суть нової соціокультурної реальності та парадигми розвитку суспільства, на нашу думку, є актуальним розглянути питання культуротворення окремих регіонів у їх взаємозв'язку з розвитком систем вищого порядку загальнокультурного значення в ключові періоди їх становлення. Їх вивчення передбачає створення нового бачення щодо цілісного уявлення про сучасне суспільство, як культурне явище, його континуум, з'ясувати, яким чином окремі регіональні осередки культури створюють цілісну картину українського соціокультурного середовища, адже, як зазначають в своєму дослідженні Г. Романенко і В. Шейко “в ідеалі держава — це культурна система, що є органічною ланкою в історичному успадкуванні, має здатність до самоорганізації та самооновлення” [1, 7].

На актуальність проблеми вказує й побіжний огляд наукових публікацій останніх десятиліть.

Найбільша кількість наукових праць присвячена питанням розвитку в країні музичного мистецтва. Це пов'язано з об'єктивними причинами, оскільки мережа навчальних закладів, творчих колективів, концертних установ та інших організацій у галузі музичного мистецтва є найбільш розгалуженою. Увагою музикознавців охоплені такі регіони, як Київ і Київщина (М. Кузьмін, О. Коренюк, Ю. Зільберман, О. Лисюк), Чернігівщина (В. Маліневська, В. Ткаченко, С. Пономаревський, О. Васюта, Л. Дорохіна, І. Белосветова, І. Серякова), Галичина (М. Черепанин, Л. Кияновська, Р. Дудик, Л. Ніколаєва, І. Бермес, Л. Мороз, Ю. Волощук), Волинь (П. Шиманський), Західна Україна і Закарпаття (М. Загайкевич, В. Бездзіля, Ю. Булка, Т. Росул, О. Граб), Наддніпрянщина (М. Ржевська), Сумщина (Г. Локощенко), Слобожанщина (Є. Кононова, Є. Конопльова, Ю. Лошков, В. Осадча, В. Богданов, С. Бакай), Полтавщина (А. Литвиненко, Т. Благова), Катеринославщина (В. Мітлицька), Приазов'я (Т. Мартинюк), Одеса (Е. Дагілайська, Р. Розенберг, В. Миронов), Донеччина (Т. Кирєєва).

У той же час регіональний аспект вітчизняного культурознавства залишається й найменш розробленим. Причини цього явища лежать переважно у суспільно-політичній

площині: жорстка централізація управління в усіх сферах життєдіяльності українського суспільства протягом майже усього ХХ ст., політика “зрівнялівки” створили в суспільстві погляд на українську культуру, як “єдину і неподільну”, що не допускала жодних ідей про регіональне мистецьке розмаїття України. В цей період відбулися суттєві деформації у площині гуманітарних знань, що розбалансували систему гуманітарної освіти, позбавили її цілісності і збалансованості.

В цьому контексті пропонується розглянути, насамперед, з точки зору наукового аналізу, ті культурно-історичні феномени, які безпосередньо пов’язані з виробленням духовних цінностей, їх збереженням і поширенням.

Рефлексії до розгляду тенденцій сучасної української культури в умовах нової соціокультурної реальності повертають нас до вивчення окремих підсистем культури, які в регіональному розмаїтті створюють певну цілісність культурного простору України. Однією з таких систем ми вважаємо систему мистецької освіти, яка включає в себе мистецькі навчальні заклади та органи управління ними, розташовані в усіх регіонах країни, від сільських до обласних центрів.

Актуальність цього питання полягає ще й в тому, що руйнівні глобалізаційні тенденції, які відбуваються у світі, несуть загрозу знищення й нівеляції нашої унікальної системи підготовки мистецьких кадрів, злиття її з загальноєвропейською чи то Болонською освітньою системою, чи то іншою, спрямованою на уніфікацію й стандартизацію індивіда.

Мета роботи: встановити цілісне наукове уявлення про культурно-історичні трансформації взаємовідносин центральних і регіональних структур системи мистецької освіти, їх місце і роль в соціокультурному житті України в один з кризових періодів її історії, дати змістовну характеристику еволюції взаємовідносин центр — регіони в культурно-управлінському аспекті, суті їх діяльності та впливу на соціокультурну динаміку.

Предметом дослідження є система центральних і регіональних культурно-освітніх установ і навчальних закладів України на межі ХХ–ХХІ ст.

Об’єктом дослідження є процеси кореляції взаємовідносин центральних і регіональних складових системи мистецької освіти, що відбувалися в культурі України.

Постановка самої проблеми визначила й необхідність вибору комплексного наукового методу при проведенні дослідження.

Період 90-х років ХХ ст. був надзвичайно складним для системи управління мистецькими навчальними закладами України. Державним органам управління культурою, до сфери компетенції яких були віднесені всі мистецькі заклади освіти, у процесі переходу на нові ринкові умови господарювання необхідно було провести велику роботу, щоб у стислі строки забезпечити нову правову базу функціонування позашкільних, шкільних, середніх спеціальних та вищих навчальних закладів.

За традицією радянських часів впровадження нової політики в галузі культури, управління мистецькими закладами освіти покладалося на Міністерство культури України, як центрального державного органу.

Але ускладненням для виконання цього завдання стало те, що діяльність Мінкультури України, як органа виконавчої влади, відбувалася в умовах проведення постійних реформ. З 1992 по 2000 рік чотири рази — у 1992, 1993, 1995, 2000 роках — переглядалося положення про Міністерство культури (у 1995 році воно дістало назву “Міністерство культури і мистецтв України”) [3–6].

Затверджене Постановою Кабінету Міністрів України від 1 червня 1992 року Положення про Міністерство культури України передбачало, що Міністерство, використовуючи економічні методи, мало будувати свою діяльність на принципах розмежування функцій державної виконавчої влади та безпосереднього господарювання, що здійснювалося закладами, підприємствами й організаціями культури. Через свої органи на місцях — обласні, районні управління культури Мінкультури впливати на організацію роботи мистецьких навчальних закладів в регіонах.

У зазначеній постанові уряду було визначено, що Міністерство культури України, використовуючи свої функції державної виконавчої влади, мало безпосередньо формувати

“гуманістичну спрямованість” та орієнтувати “на національні та загальнолюдські цінності” діяльність закладів освіти галузі, які здійснювали підготовку кадрів мистецтва і культури, забезпечувати “умови для розвитку всіх видів мистецтв, самодіяльної творчості, ...свободу творчості, ...умови для вільного виявлення індивідуальності митця”. Цей державний орган мав визначати “перспективи та напрями розвитку спеціальної освіти у галузі культури і мистецтв”, організувати “підготовку, перепідготовку і підвищення кваліфікації творчих працівників та інших фахівців галузі”, сприяти ефективності наукових досліджень з актуальних проблем культури і мистецтва”[7].

У травні 1993 року Кабінетом міністрів України затверджується нове Положення про Міністерство культури України [8], яке суттєво не змінює напрями і функції його діяльності щодо організації мистецької освіти у порівнянні з завданням, що були визначені Положенням про Міністерство 1992 року .

Вдосконаленню системи мистецької освіти — підготовки мистецьких кадрів мала сприяти реорганізація Міністерства культури України в Міністерство культури і мистецтв України у 1995 році. Згідно з Указом Президента України сама назва установи вже вказувала на визначені державою пріоритети в сфері культурної політики щодо ролі мистецтва в духовному житті країни [9].

Положенням про Міністерство визначено його роль та важелі впливу на формування і організацію мистецької освіти в Україні. В п.12 цього документу було передбачено, що воно “визначає перспективи та напрями розвитку спеціальної освіти галузі, ...організовує підготовку, перепідготовку і підвищення кваліфікації творчих працівників та інших фахівців галузі”. Указом Президента України було визначено, що через Мінкультури України в усіх регіонах країни має відбуватися:

- реалізація державної політики у сфері культури і мистецтв, які виходять з принципів та пріоритетів, визначених Основами законодавства України про культуру та законодавством України;
- збереження культурно-мистецького надбання, розвиток української культури і мис-

тецтва, створення сприятливих умов для збереження етнічної мовної та культурної самобутності, рівноправного розвитку національних культур в Україні;

- розроблення пропозицій щодо основних напрямів розвитку національної культури і мистецтв, стимулювання культурно-мистецького процесу;
- розвиток соціальної та ринкової інфраструктури у сфері культури і мистецтв;
- розширення міжнародного культурного співробітництва та розвиток культурних зв'язків.

Питання функціонування системи мистецької освіти в нових умовах утвердження України, як самостійної країни урядом вважалося одним із важливих.

Перехід від державної до загальнодержавної системи управління спрямував головні зусилля структурних підрозділів центрального апарату управління на розробку стратегічних напрямів розвитку державної політики в цій галузі, держави в цілому, формування нормативної бази, розширення і поглиблення міжнародних зв'язків, що до 90-х років було прерогативою Москви. Значна роль при цьому відводилася системі мистецьких навчальних закладів, які самостійно відповідно до потреб і можливостей регіону стали розробляти нормативну базу забезпечення навчального процесу, встановлення міжнародних зв'язків тощо.

Як свідчать архівні матеріали Мінкультури, в центральному апараті Міністерства культури і мистецтв разом з реорганізацією самого міністерства змінювалась і структура управління і відділів, що координували і контролювали роботу мистецьких навчальних закладів. Вона віддзеркалювала структуру мережі мистецьких навчальних закладів.

Оперативне управління навчальними закладами на початку 90-х років здійснювалося Управлінням навчальних закладів Мінкультури України, спеціалісти якого працювали за напрямками: “Музичне мистецтво”, “Образотворче мистецтво”, “Театральне мистецтво”, “Культура”, позашкільна початкова професійна підготовка в дитячих школах естетичного виховання. Методичне забезпечення та коор-

динація методичної роботи навчальних закладів здійснювалася Республіканським методичним кабінетом навчальних закладів мистецтва і культури. Скорочення чисельності працівників Управління навчальних закладів до 6 чол. у зв'язку з реорганізацією Міністерства культури України в Міністерство культури і мистецтв України, а згодом — зміна структури Міністерства і створення у 1998 році відділу навчальних закладів на базі Управління з чисельністю працюючих 4 чол., змінили структуру цього підрозділу [10]. Фактично припинився контроль за роботою позашкільних мистецьких закладів освіти. Координатором у цій справі стала громадська організація — Рада директорів дитячих шкіл естетичного виховання, склад якої затверджувало міністерство.

Змінилися й функції інспекторів центрального органу виконавчої влади — міністерства, інститут яких було засновано у перші роки радянської влади. За новим класифікатором професій вони були перейменовані в спеціалістів. В обов'язки головного спеціаліста відділу навчальних закладів Мінкультури з напрямку підготовки спеціалістів музичного мистецтва входило вирішення широкого кола питань, пов'язаних з функціонуванням системи.

Це і надання пропозицій щодо подальшого вдосконалення освіти по підготовці кваліфікованих кадрів мистецтва у вищих музичних навчальних закладах I–IV рівнів акредитації та середніх спеціальних музичних школах-інтернатах; і розвитку напрямів освіти, розробки комплексних і цільових програм; і формування державного плану прийому до вищих музичних навчальних закладів I–IV рівнів акредитації, середніх спеціальних музичних шкіл-інтернатів і щорічна підготовка підготовки Правил прийому та вступних вимог до вищих мистецьких навчальних закладів.

Головний спеціаліст мав здійснювати контроль та надавати необхідну допомогу в роботі приймальних комісій, аналізувати та узагальнювати підсумки прийому до навчальних закладів. Він здійснював підготовку документів про призначення голів Державних кваліфікаційних та Державних екзаменаційних комісій вищих мистецьких навчальних закладів. На

нього покладалося вивчення і впровадження у музичну освіту кращого педагогічного досвіду і наукових досягнень; планування та організація проведення виконавських оглядів-конкурсів студентів, науково-теоретичних конференцій, нарад, сприяння підвищенню ефективності навчального процесу; надання пропозицій керівництву міністерства з питань відкриття нових спеціальностей у музичних навчальних закладах; підвищення кваліфікації професорсько-викладацьких кадрів; відзначення та заохочення викладацьких кадрів.

Фактично від його компетентності і сумлінності залежала злагодженість функціонування системи підпорядкованих навчальних закладів.

Аналогічні завдання мали спеціалісти з напряму підготовки образотворчого та театрального мистецтв.

Такий широкий спектр завдань вимагав певних ділових і освітніх якостей від осіб, що здійснювали системний підхід в управлінні мистецькою освітою.

На посаду головного спеціаліста призначалися особи з базовою вищою мистецькою освітою, які пройшли конкурсний відбір, чи стажування, або були зараховані до кадрового резерву на заміщення вакантної посади наказом Міністра або Першого заступника Міністра.

Головний спеціаліст підпорядковується безпосередньо начальнику відділу навчальних закладів, який теж повинен був мати базову мистецьку освіту.

Ці працівники повинні були знати: Конституцію України, закони України “Про державну службу”, “Про боротьбу з корупцією”, Укази Президента України, постанови Кабінету Міністрів України, що стосуються діяльності навчальних закладів, положення про Міністерство культури і мистецтв України, постанови колегії, накази та розпорядження Міністерства культури і мистецтв України та Міністерства освіти і науки України, керівні нормативні акти, декрети і постанови органів державного управління з питань політики в галузі культури, мистецтва та освіти в Україні, проблеми розвитку і вдосконалення мистецької освіти, механізм службових взаємодій

між управліннями та відділами міністерства, систему діловодства, правила ділового етикету та правила і норми охорони праці та протипожежного захисту, положення про відділ навчальних закладів центрального апарату Міністерства культури і мистецтв.

Такі ж вимоги ставилися й у доборі кадрів, що призначалися на посади керівників вищих мистецьких навчальних закладів.

Рівень такої підготовки мали надавати і надавали як центральні, так і регіональні навчальні заклади системи Мінкультури.

Особлива роль в державотворчому процесі, культурному будівництві належала Колегії Мінкультури України. До її складу входили найвідоміші в Україні митці, провідні фахівці галузі: композитор Л. Дичко, кінорежисер М. Мащенко, драматург Я. Стельмах, хоровий диригент і ректор Національної музичної академії ім. П. І. Чайковського О. Тимошенко та інші. Присутність в її складі керівника провідного вищого навчального закладу, на наш погляд, є свідчення визнання високої ролі мистецьких навчальних закладів у культурному будівництві нової незалежної країни. Завданням цього колегіального органу було визначення першочергових завдань галузі та пошук шляхів їх вирішення.

Поточні архівні документи свідчать про те, що Мінкультури України та підпорядковані йому органи управління культури, мистецькі заклади освіти працювали над виконанням великої кількості галузевих і державних програм в сфері державної молодіжної політики, розвитку української культури, реформування вищої освіти в Україні, патріотичного виховання населення, формування здорового способу життя, розвитку духовності та зміцнення моральних засад суспільства тощо. Міністерство культури і мистецтв України разом з підпорядкованими йому закладами мистецтва і культури забезпечували виконання заходів, які були передбачені державними програмами “Діти України”(1996 р.) [11], “Молодь України”(1998 р.) [12], “Освіта”(1993 р.) [13], “Культура, просвітництво, дозвілля” [14], виконанню постанови Кабінету Міністрів України “Про стан і заходи щодо розвитку української культури” [15], Національної програми

патріотичного виховання громадян, формування здорового способу життя, розвитку духовності та зміцнення моральних засад суспільства (1999 р.) [16] тощо.

Із зазначених програм особлива увага навчальними закладами Мінкультури приділялася виконанню Національної програми “Освіта” (Україна XXI ст.).

Її виконання в діяльності Мінкультури та підпорядкованих йому мистецьких навчальних закладів було пов’язано з вирішенням таких соціально-культурних завдань, як розробка систем соціального захисту, забезпечення державних гарантій педагогічним працівникам галузі, сприяння їх ефективній педагогічній діяльності та участі в управлінні навчальними закладами.

Програмою “Освіта” передбачалося оновлення змісту освіти, що пов’язувалося зі створенням нового покоління підручників та посібників на варіативній основі, розробкою типових навчальних планів та програм для всіх рівнів освіти, методичним забезпеченням всіх предметів, введенням інтегративних навчально-розвиваючих програм і навчально-методичних посібників з проблем позашкільної виховної роботи, розробкою державних тестів, нормативів та практичних завдань для контролю якості підготовки на всіх рівнях навчання.

Реорганізаційні процеси, що відбувалися в цей період в суспільстві, позначилися й на діяльності системи мистецької освіти. З метою удосконалення структури системи мистецьких навчальних закладів у 1997 році Мінкультури України разом з регіональними органами влади здійснено реорганізацію мережі навчально-виховних закладів I–II рівнів акредитації з урахуванням регіональних особливостей, в результаті якої було здійснено укрупнення навчальних закладів мистецтва і культури в кількох областях: Дніпропетровській, Одеській, Сумській, реалізувалися плани створення регіональних навчально-наукових комплексів. Міністерством удосконалювалися державні вимоги до рівня й обсягу загальноосвітньої і фахової підготовки студентів, розроблялися нові методики визначення перспективних потреб держави у фахівцях з різним рівнем ква-

ліфікації та обсягів їхньої підготовки у вищих навчальних закладах, визначалися нові напрями підготовки фахівців, новий перелік спеціальностей та професій різних кваліфікаційних рівнів відповідно до них з урахуванням ступеневої підготовки та потреб інших галузей.

Відповідно до єдиних системних принципів міністерством впроваджувалася система державної атестації наукових та науково-педагогічних працівників, щорічно визначалася програма пріоритетних наукових та науково-технічних досліджень в установах і закладах системи мистецької освіти.

У сфері управління навчальними закладами Міністерство забезпечувало функціонування механізму державної оцінки діяльності навчальних закладів, якості підготовки фахівців через систему атестації та акредитації із залученням провідних науковців та педагогів. Його фахівці брали участь в визначенні рівня надання освітніх послуг і столичними, і регіональними вищими навчальними закладами.

Національною програмою “Діти України” передбачалася розробка концепції підтримки та розвитку обдарованих дітей, розробка регіональних програм збереження та розвитку позашкільної освіти. Програмою передбачалася організація Міністерством, як центральним органом управління системою мистецької освіти, розробки інтегрованих програм і навчально-методичних посібників з проблем позакласної та позашкільної виховної роботи. Мінкультури проводило роботу з координації регіональних програм збереження та розвитку закладів позашкільної освіти, впровадження концептуальних основ пошуку, підтримки та розвитку обдарованих дітей.

На виконання цієї програми та постанови Кабінету Міністрів України № 236 від 22.02.96 р. “Про стан і заходи щодо розвитку української культури” Міністерство культури України розробило широку “Програму виявлення талановитих і обдарованих дітей”, яка була затверджена наказом Мінкультури України від 16.05.96 р. № 248 [17]. Програма передбачала запровадження в Україні щорічних конкурсів учнів музичних шкіл та шкіл мистецтв з інструментального виконавства (фортепіано, скрипка, віолончель, духові, на-

родні інструменти). У середніх спеціальних музичних школах-інтернатах запроваджено конкурсне переведення учнів до кожного наступного класу, проведення раз на два роки конкурсів учнів 5–8 класів фортепіанних та струнно-смичкових відділів. В галузі хореографічного мистецтва — проведення конкурсів учнів хореографічних шкіл України (відбулися у 1997–1999 роках); в музичних училищах — проведення конкурсів-оглядів студентів відділів народних інструментів (бандура, баян) музичних училищ (відбулися у 1997, 1999 роках).

Передбачалася фінансова підтримка молоді у міжнародних конкурсних змаганнях, відновлення проведення щорічних концертів випускників виконавських спеціальностей мистецьких вищих навчальних закладів у м. Києві, яке було запроваджено ще в 80-ті роки.

Значна кількість розділів програми “Молодь України”, присвячена вихованню духовної еліти України, знайшла відображення в планах підготовки мистецьких кадрів закладами освіти системи Мінкультури України.

Міністерством культури і мистецтв було впроваджено ряд пільг для учнівської та студентської молоді, які надавалися під час туристського та екскурсійного обслуговування їх закладами культури і мистецтва. З метою формування національної самосвідомості, патріотичного виховання, навчальними закладами при координації цієї роботи Міністерством культури і мистецтв України встановлювалися зв’язки з військовими частинами, проводилися святкування героїчних дат, організовувалися культурно-мистецькі заходи. Все це сприяло широкому залученню молоді до опанування національно-культурної спадщини України, формуванню правової культури, організації розвитку дозвілля молоді через підтримку молодіжних фестивалів, конкурсів, виставок, мистецької — виконавської, творчої діяльності молоді.

На виконання Державної програми “Культура. Просвітництво. Дозвілля” Міністерством здійснювалися заходи, спрямовані на піднесення ролі культури в державотворчих процесах, утвердження гуманістичних традицій, високої моралі, національної свідомості

та патріотизму. На систему мистецьких навчальних закладів міністерством покладалося завдання координаційних центрів зі збереження духовних цінностей українського народу і його традицій з одночасною модернізацією освіти, духовного виховання молоді, формування в неї високих естетичних і етичних запитів.

Перед навчальними закладами мистецтва ставилися завдання удосконалення взаємодії з закладами культури з метою поліпшення естетичного виховання, запобігання від'їзду обдарованої молоді за кордон. Так, головними завданнями були: збереження мистецької освіти від занепаду, забезпечення естетичного виховання молоді і юнацтва, створення умов для успішної творчої роботи в Україні висококваліфікованих фахівців, особливо молодих, підготовка фахівців нових спеціальностей (менеджерів, продюсерів, спеціалістів з авторського права тощо), опанування ними суміжних професій.

На виконання постанови Кабінету Міністрів України від 18.06.1999 р. "Про стан реалізації державної молодіжної політики" № 1059 [18] Міністерством були розроблені і запроваджені в практику загальні і спеціальні методики для виявлення обдарованих дітей, програм для роботи з інтелектуально та творчо обдарованими дітьми і молоддю, здійснювалося сприяння соціальному становленню молоді на селі.

Національною програмою патріотичного виховання громадян, формування здорового способу життя, розвитку духовності та зміцнення моральних засад суспільства (1999 р.) [19] передбачений цілий розділ, присвячений художньо-естетичному та моральному вихованню. Міністерству було доручено розробити концепцію художньо-естетичного виховання дітей і молоді в навчальних закладах, Комплексну програму "Формування художньо-естетичної культури населення", методичні рекомендації з художньо-естетичного виховання у навчальних закладах, вивчити і поширити в навчальних закладах освіти і культури досвід організації і проведення народних свят та обрядів тощо.

У цьому випадку бачимо, як державними

органами використано можливості системи мистецької освіти щодо "утвердження в масовій свідомості громадян історично притаманних українському народові високих моральних цінностей, спрямованих на засвоєння кращих зразків вітчизняної та світової духовної спадщини", здійснювалася "...пропаганда кращих здобутків національної культури та духовної спадщини, пропагування здорового способу життя".

Слід зазначити, що стратегічне реформування системи мистецької освіти відбувалося в якісно нових умовах, ніж це було в період останньої за хронологією глибинної структурної перебудови після революційних подій 1917 р., у 20-х роках ХХ ст. Головною рисою реформи 90-х років було те, що вона відбувалася еволюційним шляхом без суттєвої ломки системи підготовки митців і на кадровій базі, що склалася в радянський період. Це дозволило, звичайно при відповідній гнучкості, мобільності і сучасності мислення, притаманній більшості керівників навчальних закладів, пройти цей важливий етап становлення системи мистецької освіти у новій незалежній державі без катастрофічних втрат якісного рівня в освітній мистецькій галузі.

Відповідно до нового трудового законодавства Міністерством культури України в 90-х роках почалося впровадження нової контрактної форми трудового договору, що певною мірою вплинуло на активізацію діяльності керівників і сприяло підвищенню їх відповідальності перед трудовими колективами. Треба відзначити, що більшість з керівників, які очолювали в цей складний період мистецькі навчальні заклади, мала досвід керівної роботи в попередній (радянській) період.

Прикладом цього має бути склад ректорського корпусу мистецьких навчальних закладів, що склався у 90-ті роки (Національну музичну академію України ім. П. І. Чайковського очолював видатний хоровий диригент, академік Академії мистецтв України, професор, народний артист України О. С. Тимошенко, Академію образотворчого мистецтва і архітектури (у Києві) — відомий художник-графік, академік, професор, народний художник України, президент Академії мистецтв України

А. В. Чебикін, Київський державний інститут театрального мистецтва ім. І. К. Карпенка-Карого — театрознавець, академік Академії мистецтв України, професор, заслужений діяч мистецтв Р. Я. Пилипчук, Вищий музичний інститут ім. М. В. Лисенка у Львові — піаністка, професор, заслужена артистка України М. Т. Крушельницька, Одеську державну консерваторію ім. А. В. Нежданової — видатний співак, член-кореспондент Академії мистецтв України, професор, народний артист України М. Л. Огренич, Донецьку державну консерваторію ім. С. С. Прокоф'єва — знаний музикант-баяніст і диригент, професор, заслужений діяч мистецтв, член-кореспондент Академії мистецтв України В. В. Воєводін). Як правило, творчі долі цих керівників були пов'язані з навчальними закладами, які вони очолювали. Всі вони здобували мистецьку освіту у відповідному регіоні, були добре обізнані з творчими традиціями освітнього закладу, який очолювали.

З усіма керівниками регіональних мистецьких навчальних закладів I–II рівнів акредитації та дитячих шкіл естетичного виховання трудові контракти були укладені відповідними обласними(міськими) управліннями культури обласних державних адміністрацій. Як і до керівників вищих навчальних закладів до них ставилися вимоги наявності відповідної мистецької освіти, творчого доробку, знання законодавства, обізнаність у мистецьких традиціях регіону.

Більше як вікові традиції підготовки мистецьких кадрів дали можливість системі безболісно інституалізуватися в новій системі координат освіти. Вищими навчальними закладами з найвищим IV рівнем акредитації були визнані: Національна музична академія України ім. П. І. Чайковського, Академія об-

разотворчого мистецтва і архітектури, Вищий державний музичний інститут ім. М. В. Лисенка, Одеська державна консерваторія ім. А. В. Нежданової. Це піднімало міжнародний авторитет мистецьких навчальних закладів та всієї системи підготовки творчої молоді в Україні. Практично всі вищі мистецькі навчальні заклади III–IV рівнів акредитації і деякі I–II рівнів акредитації (Київське державне вище музичне училище ім. Р. М. Глієра тощо) мали угоди із зарубіжними партнерами про творче і наукове співробітництво.

Таким чином, розглядаючи регулятивні методи адаптації освіти і культури в кризовий період на межі XX — початку XXI ст., можна відзначити позитивну роль поєднання централізованого управління з регіональною самостійністю. В мистецькій галузі на історичному етапі 90-х років ця схема управління давала як позитивні, так і негативні наслідки. Міністерство культури і мистецтв України, як центральна інституція забезпечувало системність розвитку культури, в межах доступної прогностичної передбачуваності виконувало консолідуючу і координуючу функції в культурогенезі України. Разом з тим, відсутність цілісної концепції розвитку галузі культури та недостатня послідовність в діях призвели до втрати авторитету центрального державного органу в регіонах, системних зв'язків мистецьких навчальних закладів і, як наслідок, появу тенденцій до її руйнування.

Подальше вивчення цього питання надасть додаткові наукові факти для розвитку гуманітарної думки в напрямку відновлення цілісності бачення соціокультурних процесів, інтеграції різних галузей знань і, особливо, пошуку специфічних і спільних ознак у культурно-історичному розвитку регіонів, як центрального, так і периферійних.

Література:

1. Романенко Г., Шейко В. Еволюція художніх і літературних об'єднань України: історико-культурологічний вимір: монографія / Романенко Ганна Олександрівна, Шейко Василь Миколайович. — К.: Ін-т культурології Акад. мист. України, 2008. — 208 с. — Бібліогр.: с. 167–191. ISBN 978-966-2241-01-3.
2. Шиманський П. Музичне життя Волині 20–30-х років XX ст.: Дис. на здобуття наук. ступеня канд. мист. — К., 1999. — 137 с.
3. Питання Міністерства культури України: Положення про Міністерство культури України: Постанова Кабінету Міністрів України від 1 червня 1992 р. № 301 // ЗП Уряду України. — 1992. — № 6. — Ст. 141.
4. Про Указ Президента України про Міністерство культури і мистецтв України: Указ Президента України від 31 серпня 2000р. №1038/2000 // Президентський вісник. — 2000. — № 11. — С.25–32.
5. Про Положення про Міністерство культури і мистецтв України (із змінами і доповненнями, внесеними Указом Президента України від 27 січня 1999 року № 70/99): Указ Президента України від 9 грудня 1995 р., № 1136/95 // Офіційний вісник. — 1999. — №5 (19.02.99). — Ст. 156 — С.16–17.
6. Питання Міністерства культури України: Постанова Кабіне-

- ту Міністрів України від 13 травня 1993 р. №348 // ЗП Уряду України. — 1993. — № 10 — С. 220–225.
7. Питання Міністерства культури України: Положення про Міністерство культури України: Постанова Кабінету Міністрів України від 1 червня 1992 р. № 301 // ЗП Уряду України. — 1992. — № 6. — Ст. 141.
8. Питання Міністерства культури України: Постанова Кабінету Міністрів України від 13 травня 1993 р. № 348 // ЗП Уряду України. — 1993. — № 10 — С.220–225.
9. Про Положення про Міністерство культури і мистецтв України (Із змінами і доповненнями, внесеними Указом Президента України від 27 січня 1999 року № 70/99): Указ Президента України від 9 грудня 1995 р., №1136/95 // Офіційний вісник. — 1999. — №5 (19.02.99). — Ст.156 — С. 16–17.
10. Поточний архів Міністерства культури і мистецтв 1990 — 2000 рр.
11. Про національну програму “Діти України”: Указ Президента України від 18 січня 1996 р. № 63/96 // Урядовий кур’єр. — 1996, (25.01.96). — №15–16.
12. Про Комплексні заходи Кабінету Міністрів України щодо реалізації державної молодіжної політики в Україні (“Молодь України”): Постанова Кабінету Міністрів від 20 березня 1998 р. № 348 // Поточний архів Міністерства культури і мистецтв України.
13. Державна національна програма “Освіта”: Україна XXI століття. — К.: Райдуга, 1994. — 61 с.
14. Державна програма “Культура. Просвітництво. Дозвілля”. — К.: Ротопринт. УПК УЦКД Міністерства культури України, 1995. — 11 с.
15. Про деякі заходи розвитку національної культури: Розпорядження Президента України, 9 березня 1994 р. // Зб. розпоряджень Президента України. — 1994. — № 1. — С.14–15.
16. Про затвердження національної програми патріотичного виховання населення, формування здорового способу життя, розвитку духовності та зміцнення моральних засад суспільства: Постанова Кабінету Міністрів України від 15.09.1999 р. № 1697 // Офіційний вісник України. — 1999, (01.10.99). — № 37. — Ст.1869.
17. Поточний архів Державного методичного центру навчальних закладів культури і мистецтва 1990–2000 роки.
18. Про стан реалізації державної молодіжної політики: Постанова Кабінету Міністрів України від 18 червня 1999 року № 1059 // Офіційний вісник України. — 1999, (9.07.99). — № 25. — Ст. 1162.
19. Про затвердження національної програми патріотичного виховання населення, формування здорового способу життя, розвитку духовності та зміцнення моральних засад суспільства: Постанова Кабінету Міністрів України від 15.09.1999 р. № 1697 // Офіційний вісник України. — 1999, (01.10.99). — № 37. — Ст. 1869.